

* קצורי * באורי * לקוטי *

האלשיך הק' פ' ויצא

וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיֵּלֶן שָׁם כִּי בֹא
הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאֲבְנֵי הַמָּקוֹם וַיִּשָּׂם
מִרְאשָׁתָיו וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא:
וַיַּחֲלֶם וַהֲנֵה סֶלֶם מַצֵּב אֶרֶצָה וְרֹאשׁוֹ
מִגִּיעַ הַשָּׁמַיְמָה וַהֲנֵה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים
עֲלִים וְיֹרְדִים בּוֹ: וַהֲנֵה יְדֹד נֹצֵב עָלָיו
וַיֹּאמֶר אֲנִי יְדֹד אֱלֹהֵי אֲבֹרָהִם אֲבִיךָ
וְאֱלֹהֵי יִצְחָק הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָתָּה שֹׁכֵב
עָלֶיהָ לָּהּ אֶתְנַנֶּה וְלִזְרָעָהּ:

הנה כי הוא יתברך משנה החושים ומחליף את הטבעים לעבודת הצדיק, ונקל הוא בעיני ה' לעשות כן כי הלא גם העולמות שברא נתן לו לעובדו ולכבודו בראו יצרו אף עשאו.

וזה אחשבה הורה לו הוא יתברך ליעקב לא יירא מפחד עשו, ופן בצאתו מתוך הפחד של עשו יפול אל הפחת של לבן. ומה גם בראות את עצמו יצא ממקום הקדושה מתחת כנפי השכינה אל אדמה טמאה, כי לכן נתן אל לבו ללכת אל עיר מושב אלהים אפשר שם שכינה שורה הוא הר המוריה להפיל תחינתו שם. והראה לו הוא יתברך כי אם קטון הוא בעיניו הלא כל העולמות שברא למענו המה. והנה הראה בעיניו כי כלם סרים אל משמעתו,

והוא כי עולם השפל, אין צריך לומר כללות העולם או ארץ ישראל העולה על כלם, כי אם גם ראש עפרות תבל הוא הר המוריה כי בו בחר ה' לשכן שמו שם, גם הוא יעתק ממנו ויבא לקראתו להקביל פניו. וזהו שלא היפך הוא יתברך שיעתק לזו וילך להר המוריה, והוא כפרש"י ז"ל שלא נתקרב מקום אל מקום, רק שנעתק הר המוריה ובא לכאן וכו'. הנה כי דעת רבותינו ז"ל כפרש"י שנעתק הר המוריה ממקומו ובא לכאן וכו', ויצדק טוב טעם הדבר במאמרינו שהוא להורות את יעקב שלא יירא, כי הלא כל שלשת העולמות טפלים אליו ומשועבדים לו, וכמו שאמרו רבותינו ז"ל על פסוק בוראך יעקב ויוצרך ישראל

אמר הקדוש ברוך הוא עולמי עולמי מי בראך יעקב בראך יעקב יצרך.

בשום לב אל כפל אומרו עולמי עולמי!

וכן באומרו בראך יצרך!

אך הוא כי שלשת העולמות יתפרדו באיכות,

השפל, והגלגלים,

הם בעלי גשם,

ושל מלאכים

רוחניות,

ועל שני הסוגים אמר עולמי עולמי שני פעמים. והשיב על סוג הגשמי יעקב בראך. ועל סוג הרוחני בעל צורה יעקב יצרך, ובכן יחויב כי אחר שבזכותו נבראו ישתעבדו לו. ולכן יתכן הורה לו הוא יתברך פה כי כל שלשת העולמות משועבדים אליו,

ובשפל היחל והורה לו כי לא בלבד אדמת חוץ לארץ או כללות ערי ארץ ישראל כי אם גם הר המוריה שכנגד שער השמים מקום המזבח שלוקח משם עפר שעשה ממנו יתברך את אדם יציר כפיו שהוא חלתו של עולם גם הוא - אשר הוא כל טוב העולם השפל מוכן לעבודתו כי הר צבי קדש - נעקר ממקומו ובא לקראתו.

וגם עולם הגלגלים משועבד אליו כי הלא בא השמש שלא בעונתו למען ילין שם.

וגם עולם המלאכים והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו לכהנו לו אשר לוהוה בארץ ואשר ללוהוה.

או לרבותינו ז"ל כי המלאכים אשר באו להפך את סדום על אומרים כי משחיתים אנחנו לא הניחום לעלות אל מחיצתן קל"ח שנה. עד בא האורח הקדוש אל בית מלוננו יתברך, ולאחבתו, קבץ הוא יתברך את נדחיו, שיעלו השמימה.

וזהו והנה מלאכי אלהים עולים, ואחר כך יורדים לכבודו, כי המלאכים צריכים אליו, והם ישרתוהו וילוהו, ואין על יעקב, נצב עליו, למעלה הימנו, מכל יצורי העולמות כלם, בלתי אם ה' לבדו, אפילו רכב אלהים שה' בס. כי, אך בו בחר למרכבה לו. וזהו והנה ה' נצב עליו:

ועל פי דרכינו, שרצה ה' הראות לו, כי השלשה עולמות כלם נבראו לשמשו וסרים אל משמעתו והנם באים לכבודו ולשרתו, נאמר, כי רצה הוא יתברך ילין שם, וישכב במקום ההוא ויתן מראשותיו, מאבני מזבח עקידת יצחק, כמאמרם ז"ל בפרקי רבי אליעזר, למען יכיר, כי המקום משועבד תחתיו, כי הוא המקיימו.

ובזה מצאנו טוב טעם אל היותו שם בבלי דעת שלא היה כי אם בלזו. והוא שאילו ידע לא שכב שם על קדושת המקום, וזה מאמר הכתוב ויפגע במקום, שעל ידי היותו כך, שהיה בלזו, ונעקר הר המוריה, ובא שם, לא ידע, כי המקום אשר הוא שוכב עליה אדמת קדש היה, רק לזו, על כן וילן שם.

ושמא תאמר, אם חשב שהיה בלזו, למה לא החזיק צדיק דרכו עד הר המוריה להתפלל שם כתאותו?

על כן אמר כי בא השמש שלא בעונתו, ועל ידי כן, בחשבו, כי בלזו היה, נמשך, כי ויקח מאבני המקום של המזבח וישם מראשותיו שנשתמש מהן. וגם כי וישכב במקום ההוא כרצונו יתברך מהטעם הנזכר. מה שאין כן אילו ידע קדושת המקום, כמאמר רש"י ז"ל על אומרו, ואנכי לא ידעתי, שאילו ידעתי לא ישנתי כאן:

והנה אין ספק, כי הלא גם בעיני יעקב יפלא:

על מה זה, המשיילו יתברך במעשה ידיו, וכל, שת תחת רגליו?

על כן הורה מראה הסולם ויחלום וכו' למען הודיעו, כי גם, כי כל צדיק מקיים כל העולמות, הוא עולה על גביהן!

כי הלא, למה שהעולם השפל חומרי הוא הוה ונפסד, ואיזה הדרך יהא מבא לבא בו שפע מסבת הסבות אל חומר עכור?

ואיזה חבל ישלשלו מן העולם העליון עד השפל?

ומי יקשרם להיות מקבלים דין מן דין מלמעלה למטה?

ומי יתן בהם רוח להחיותם גם את השפל גם את עולם הגלגלים, כי גם הוא גשמי כאחיו, אם לא על ידי שפע רוחני היורד מאתו יתברך מהעולם העליון.

לכן הוא יתברך, מאז בחכמה יסד ארץ, על מכוונות נשמות קדושות אשר ברא, אשר כח בהן לתקן עולם ולקיימו קיום עצמי בל ימוט, ויחלק מאז הנשמות הראויות בכל דור ודור מפני תקון העולם להקיימו ולקיימו בצדיקים שבכל דור ודור אשר הם באמת יסוד עולם. גם ראה והתקין את האדם, עולם קטן, הכולל כל הארבע עולמות, מן השפל אל העליון,

והוא כי הלא החומר יכולת הארבע יסודות כנודע, הכוללים כל העולם השפל עד עולם הגלגלים,

והחלק השני הוא הנפש החיונית הנותנת חיות ותנועה בחומר הלא היא מאיכות עולם הגלגלים וחיותם להתמיד תנועתם,

והחלק השלישי הוא הרוח מעין עולם המלאכים כד"א עושה מלאכי רוחות,

והחלק הרביעי היא הנשמה אשר מלמעלה מעולם העליון.

וארבע חלקים האלה אשר באדם הנה לכל אחד יש שורש מוצאו מתייחס אליו במקומו, ועל ידי כן בקיימו תורה ומצוות אשר יעשה בארבעת חלקיו אלה הלא יעורר ויקדש שרשיו כלם על ידי קדושת המצוות, ויתאחדו על ידי קיימו התורה והמצוה באחדות ה' חלקיו יקשר העולמות, ועל ידי כן ישלשל מלמעלה השפע עד למטה לארץ, נמצא על ידי כן מקיים העולם כמדובר:

והן זאת תהיה כונת הכתובים, אשר הראה הוא יתברך את יעקב ואף גם הורהו אשר גדלה מעלתו על כל איש צדיק תמים אשר למטה מגדרו, בשלמות ארבעת חלקיו. והוא, לומר לו, הנה, כל האדם יכולת לכל הארבע עולמות כסדרן אשר סדרונם, ואתה עלית על כלם, כי אתה סולם מוצב ארצה מפאת החומר, וראשך, הוא הנפש הדבק אל החומר בצד מה גם בקבר כנודע, אינו כשאר בני אדם שמגיע (נפשם רק) עד הגלגלים, רק השמימה, הם השמים העליונים, בעולם המלאכים. כי יורה אומרו השמימה בה"א בסוף תיבה ובראשה. לעומת (כעין) מה שאמרו רבותינו ז"ל ב'לשאולה': באמבטי התחתונה של שאולה, על היות ה"א בסוף תיבה ולמ"ד בראשה (כי 'השמימה' כמו 'לשמימה'). וע"כ כמו 'לשאולה' פי' בתוקף הירידה, כך 'השמימה' פי' בתוקף העליה

ועל החלק השלישי, הוא הרוח, אשר דרכו להיות מעולם המלאכים, זה הוא למעלה מהם, שהם עולים ממחיצתם ויורדים בו עד מחיצתו כי מלמעלה מהם הוא. (ובזה נתיישב באופן א' קושית רש"י 'עולים תחלה ואחר כך יורדים'?) כי הרי עולים פירוש מעולם המלאכים עד מחיצת יעקב אשר למעלה מהם)

ועל החלק הרביעי, אמר והנה ה' נצב עליו כי אין שורש נשמתו מתחת כנפי השכינה (שם האדנות), רק מאיכות עליון המתייחס אל השם הגדול, כי אותו השם הוא לבדו אשר עליו, וזה והנה ה' נצב עליו.

וכל זה למען הודיע כי לא על חנם המשילו במעשה ידיו, ואת כל חלקי העולמות קרבה לעבודתו כמדובר, כי הלא הוא מקיימם וזכותו בראם, כמאמר רבותינו ז"ל שאמר הקדוש ברוך הוא עולמי עולמי מי בראך יעקב בראך יעקב יצרך כאשר ביארנו בסמוך,

כי למה שאין דרך רבותינו ז"ל לחלק עולם השפל ועולם הגלגלים לשנים, כמפורסם לבקיאם בנועם מליהם, (ואינם מחלקים לשנים) כחכמי דורות האחרונים, למה כי הכל גשמי, לכן המה כללו העולמות לשנים. הגשמי (עולם השפל ועולם הגלגלים) לאחד, והרוחני (עולם המלאכים ועולם העליון) הוא השני, ועל שניהם אמר זה פעמים עולמי עולמי מי בראך. ועל האחד אמר יעקב בראך, ועל העליון אמר יעקב יצרך:

או, (באופן אחר, אשר מה שמחלקים העולמות לשנים באמרם 'עולמי עולמי') על דרך זה, יותר בפשיטות. על העולם הזה הכולל שלשתם (עולם השפל עולם הגלגלים ועולם המלאכים, כוללן יחד, כי לגבי עולם העליון נחשבים כגשמיים) כאשר נכללו בחדוש העולם כאחד (וזהו 'עולמי הא'), ועל העולם הבא (עולם העליון) על הדרך הנזכר (שהוא עולם הרוחני. וזהו 'עולמי הב').

כלל הדברים, כי זכותו, ברא העולמות, והוא מקיימם, וידו בכל משלה, והמה יהיו שומרי משמרתו, ועובדי עבודתו:

עוד יתכן כי משל הסולם אינו על עצמו רק על המקום של בית המקדש אשר הוא שוכן עליו, והוא כי למה שהיוצא מארץ ישראל לחוצה לארץ נכנס תחת כתות

חיצונים, ומושפעים על יד השר השורר על הגוי והממלכה אשר הוא גר שם, ועל כן בחר (יעקב) הסתופף בבית ה' בהר המוריה, כי שם בית אלהים, לבקש (שם) על נפשו, איכה תרעה! על ידי שר.

על כן הורה לו הוא יתברך, כי אדרבה, חשוב הוא בעיניו יתברך יותר מן המקום, כי הלא המקום, הוא, ההולך לקראתו, להקביל פניו.

ואדרבה, קדושתו גדולה ממנו. למען ידע, כי כאשר אין שכינה זזה מהר המוריה, מקל וחומר ידון, שלא תזוז ממנו, גם כי יצא לחוצה לארץ. כי בכל מקום אשר ימצא, שם יהיה אלהיו עמו, כמאמרו יתברך אליו בפירוש, באומרו, הנה אנכי עמך וכו'.

ועל המקדש העתיד לבנות שם, הוא, שראה והנה סולם מוצב ארצה, והוא כי כאשר הסולם מחבר המקום הגבוה עם הנמוך, כן המקדש הוא כסולם, שעם היותו מוצב ארצה, הנה ראשו ואיכותו מגיע השמימה, ומחבר העולמות.

ולא עוד אלא שמלאכי אלהים עולים ויורדים בו, כי בהיות הקדוש ברוך הוא למטה, השכינה שוכנת בארץ, ועל ידי כן מלאכי אלהים דירתם פה, באופן, שכשיצטרכו לעלות למעלה לאיזה שליחות, עולים תחלה ואחר כך יורדים למטה, כי שם ביתם, כי מלאכי אלהים המה (וע"כ ביתם הוא שם, במקום אשר שם האלהים, כי היות הקדוש ברוך הוא למטה, נצב על יעקב, והשכינה שוכנת בארץ. ובזה מיישב באופן ב', קושית רש"י 'עולים תחלה ואחר כך יורדים'?)

והראהו, כי עם הגדולה הזאת אשר למקדש, גדולה מעלתו של יעקב, כי והנה ה' נצב עליו. והוא, כי המקדש אין מתייחס בו רק השכינה, הוא שם אלהים, הנזכר, אך ביעקב והנה ה'! כי השם הגדול והנורא ההוא, הוא! נצב עליו.

ולא (רק) לעתיד כאשר במקום ההוא, רק, והנה כלומר כעת הינו יתברך נצב על יעקב.

וכל זה להורות לו אשר הקדמנו כי גדולה מעלת הצדיק - ומה גם כמוהו - לפניו יתברך, ולכן לא יפלא בעיניו יעשה עמו יותר מעל כל עולמו כי הוא המקיימו ומייסדו וכל העולם לא נברא רק לתשמישו:

(יד) וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן בִּימֵי קִצְרֵי הַיָּמִים
וַיִּמָּצֵא דוּדָאִים בַּשָּׂדֶה וַיָּבֵא אֹתָם אֶל
לָאָה אִמּוֹ וַתֹּאמֶר רַחֵל אֵל לָאָה תִּנִּי
נָא לִי מְדוּדָאֵי בְּנֶךָ: (טו) וַתֹּאמֶר לָהּ
הַמַּעַט קָחְתִּיךָ אֶת אִישִׁי וְלָקַחְתָּ גַם אֶת
דוּדָאֵי בְנִי וַתֹּאמֶר רַחֵל לָכֵן יֵשֶׁבֶב
עִמָּךְ הַלַּיְלָה תַּחַת דוּדָאֵי בְּנֶךָ: (טז)
וַיָּבֵא יַעֲקֹב מִן הַשָּׂדֶה פַּעֲרָב וַתִּצָּא
לָאָה לִקְרֹאתוֹ וַתֹּאמֶר אֵלִי תָבוֹא בִּי
שָׂכֹר שְׂכָרְתִּיךָ דוּדָאֵי בְנִי וַיֵּשֶׁבֶב
עִמָּהּ בַּלַּיְלָה הַהוּא: (יז) וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים
אֶל לָאָה וַתַּהַר וַתֵּלֶד לַיַּעֲקֹב בֶּן
חַמִּישִׁי: (יח) וַתֹּאמֶר לָאָה נָתַן אֱלֹהִים
שָׂכָרִי אֲשֶׁר נָתַתִּי שְׂפָחָתִי לְאִישִׁי
וַתִּקְרָא שְׁמוֹ יֵשָׁשְׁכָר:

(כב) וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת רַחֵל וַיִּשְׁמַע
אֱלֹהִי אֱלֹהִים וַיִּפְתַּח אֶת רַחְמָהּ:

ראוי לשום לב, א. באומרו המעט קחתך את אישי, כי הלא אדרבה היא לקחה את איש רחל!

וגם איך הודה לה ותאמר לה לכן ישב כו'?

ב. האם בשכירות היה מזדווג עם לאה?

ואם הוא שהיה הזמן מתחלק בין ארבעת נשיו והיה אז זמן רחל ועל כן שכרה לאה ממנה הלילה, למה לא המתנה עד בא זמנה?

ג. שאם ליל עונת רחל היתה, איך אמרה המעט קחתך את אישי, הלא לא לקחה כי זמן רחל היה?

ד. כי הלא כמו זר נחשב צאת לאה לקראתו לאמר אלי תבא כי שכור שכרתיך!

ה. כי מלת שָׂכֹר מיותרת והיה לו לומר כי שכרתיך וכו'!

ו. אומרו וישמע אלהים אל לאה היכן התפללה שישמע אליה?

ז. אומרו בן חמישי, מה שלא אמר בן ביהודה רביעי ולא בלוי שלישי ולא בשמעון שני ולא בראובן ראשון!

ח. אומרה נתן אלהים שכרי כו' ותקרא שמו יששכר, למה לא רמזה על ששכרה את אישה?

ט. ראוי לשים לב מה זה היה, שזכה הנוול בלילה ההיא לתורה? ומה גם לאומרם שהיתה שכנה שם, שעל כן נאמר בלילה הוא ולא נאמר בלילה ההוא, שהוא כד"א אני והוא, ומה נשתנית הולדה זו מכל השאר?

וגם לפי הפשט נשים לב חסרון הה"א, שלא נאמר ההוא!

י. למה הודיענו התורה שהליכת ראוּבֵן היתה בימי קציר חטים?

ולבא אל הענין נקדים כי הנה דרך תורתנו הקדושה ללמדנו שורש גדול באמונה הלא הוא כי טוב לגבר לברוח מהשען על דברים טבעיים כי אם על ה' לבדו כי מושיע אין בלתו יתברך לעד, כי הבוטח בה' ארוכתו מהרה תצמח והבוטח בהשתדלותו או בדברים טבעיים אין ישועתו לו באלהים עד יכיר וירא כי טעה באצטגנינות שלו, ועד ממהר יוסף הצדיק כי על שתי זכירות אשר אמר לשר המשקים וזכרתי והזכרתי האריך שני שנים בבית הסהר.

ועוד נזכירה מאמרם ז"ל במדרש חזית על מעשה בצידון באשה שהיתה נשואה כמה שנים ולא ילדה, והלכו לפני רבן שמעון בן יוחאי מוסכמים ליפרד בגט כריתות באומרם שלא היה תועלת בזווגם, ואמר להם כשם שהזדווגתם בשמחה ובמשתה בן בגרושין, ועשו משתה, ובלילה אמר לאשתו טולי הטוב בעיניך בכתובתיך ולכי לבית אביך, ויהי בראותה כי כבדה עליו שינה מהיין צוותה את עבדיה וישאווהו ישן על מטתו אל בית אביה, ויהי בבקר וייקץ ויאמר לאשה מי הביאני הלום, ותען ותאמר כמצותך שאמרת שאטול הטוב בעיני ואלך אל בית אבי עשיתי, כי לא ראיתי טוב ממך בעיני ולקחתך והבאתיך בית אבי, אז הלכו לפני רבן שמעון בן יוחאי ז"ל וכשמעו אמר רבון העולמים כיון שחשקה בבעלה תן לה בנים, ומאז הולידו בנים ובנות:

ונבא אל הענין והוא כי כפי הנראה בראות יעקב כי ללאה ארבעה בנים ולכל אחת מהאמהות שנים שנים ורחל עקרה, היה מתמיד יותר באהל רחל מאצל לאה והלחנות, אולי תפקד בזכות מתייחסת לאיזו לילה מהיתרים אצלה,

ועל כן אפשר היה קנאת ראוּבֵן כשבלבל יצועי אביו שהיתה במקום רחל, ואמר לא די בחיי רחל כי אם גם אחרי מותה כו', כי היה עושה עיקר דירתו באהל בללה כאשר באמנה אתו רחל ובאהל המיוחד לרחל.

ובזה יצדקו הכתובים והוא כי כאשר מצא ראוּבֵן דודאים בשדה אשר בטבע מכינים את האשה להתעבר, וראה כי אמו עמדה מלדת, על כן ויבא לאמו להכין אותה ולסעדה להתעבר.

וכראות רחל כך מרוב תשוקתה מנהמת לבה ללדת אמרה תני נא לי מדודאי בנך לומר כי היא צריכה יותר:

אז אמרה לה המעט קחתך את אישי שהוא אצלך יותר ולא בקצבה. על כן השיבה רחל לכן ישב עמך הלילה כו'. (ובזה נתיישב קושיא א. המעט קחתך את אישי, כי הלא אדרבה היא לקחה את איש רחל! וגם איך הודה לה ותאמר לכן ישב כו'! וקושיא ב. האם בשכירות היה מזדווג עם לאה? ואם הוא שהיה הזמן מתחלק בין ארבעת נשיו והיה אז זמן רחל ועל כן שכרה לאה ממנה הלילה, למה לא המתנה עד בא זמנה? וקושיא ג. שאם ליל עונת רחל היתה, איך אמרה המעט קחתך את אישי, הלא לא לקחה כי זמן רחל היה?)

אז אמרה לאה בלבה, הנה לפני שלשה דברים לזכות בהם,

אחד כי הנה נתתי שפחתי לאישי.

ועוד שנית כי מה לי טוב מבילתי השען על הכנות טבעיות לאכול מדודאים, כי היא שאלה מדודאי בנך שהוא מקצתם ואני אתנם לה כולם כאומרה תחת דודאי בנך, וכן אמרה היא בדודאי בני, שהוא כולם (יש מקשים: מאיפה מדייק? כי פשוט שאין הדיוק מאשר לא נכתב פה, תחת מדודאי בנך, או במדודאי בני, כי אין לזה פירוש כלל. ונראה אשר מדייק מאשר שינה וכתב מקודם תני נא לי מדודאי בנך. וכיון שאין להמ"ם צורך בפשט הכתוב, כי אין נפק"מ שם לרחל אם מקבלת כולם או רק חלקם, ע"כ דרש האלשיך יתור המ"ם של מדודאי שהוא נפק"מ אל לאה ולבטחונה בה' להורות ולדייק שכשכתב בלי המ"ם כוונתו אל כל הדודאים, שנתנה את כולם), להורות כי שתה כל בטחונה בה', כי היא זכות שתעמוד לה. (ובזה נתיישב קושיא ו. וישמע אלהים אל לאה היכן התפללה שישמע אליה?)

כי על כן אפשר ששהתה רחל מלפקד עד אחר שילדה לאה שני בנים ובת אחר

ענין הדודאים, ואחר כך ויזכור אלהים את רחל כלומר אלהים ולא מהדודאים, כי אדרבה על הדודאים שהתה, כל תחשוב שהם שעמדו לה, אך בהיות אחר זמן יוכר כי זכר אותה אלהים, ועל כן שהתה על שהראית כי שמה בטחון מה בדודאים.

עוד שלישיית כי עשתה בחכמה כמעשה דרבן שמעון בן יוחאי שעל שיתת שומה האשה ההיא דבקות וחשק אישה בלבה פקד אותה ה', כן עשתה לאה בהראותה החשק הנמרץ הזה בצאתה למען תעזר מזה גם כן ליבנות יותר מהצדיק ההוא:

ועל אשר הערנו מענין התורה שיצאו מההריון ההוא, והיות שם שכינה כמו שאמרו ז"ל, ועל השתדלותה שישכב עמה בלילה הוא ולא עצרה כח עד בא ליל עונתה להמתין, עם חסרון ה"א ממלת ההוא, יהיה בשום לב אל הודעת התורה שהיה לכת ראובן בימי קציר חטים, לא על חנם הודיעה לנו התורה דבר בלתי צריך כזה, כי מה לדודאים אצל החטים או אל היות בימי קציר החטים, אך אין ספק כי בתחלת הענין רמזה תורתנו התנצלות אל לאה בל תראה כרודפת לשכב את אישה, גם טעם אל צאת הריון קדוש ובייחוד היותו נושא דגל התורה, ואחשוב - גם שלא מצאתי גילוי זולתי הנזכר - כי אפשר שהיה הלילה ההוא ליל שבועות הוא מתן תורה, וה' יצילנו מלומר בתורתו דבר אשר לא הוא חלילה, והוא כי כאשר נתייחס חג הפסח אל קציר השעורים כן חג השבועות אל קציר החטים, כי על כן בפסח היה קרב עומר השעורים ובחג השבועות שתי הלחם מהחטים, ובפירוש יחסה תורתנו חג השבועות אל קציר החטים, באומרה על חג השבועות בפרשת כי תשא בכורי קציר חטים, וזכר לדבר אמרו בבראשית רבה וילך ראובן בימי קציר חטים ביכור כל מיני כו' ופרשת משפטים וחג הקציר כו':

ובזה יתכן כי זה מאמר הכתוב וילך ראובן בימי קציר חטים הוא ערב שבועות שאנו מצווים לקצור חטים באופן שהלילה הוא ליל שבועות הוא ליל מתן תורה, כי אין ספק שלא תדבר התורה ותאמר סימן זה על קציר חטים משולל מצוה, רק על ימי קציר חטים המצווים מאתו יתברך, וכן קציר חטים עולה במספר קטן כמספר ליל שבועות, ולפי זה, הלילה שאמרה רחל היא ליל שבועות.

(בפ' ויחי אצל ברכת יששכר מוסיף האלשיך:) כנודע שיששכר זכה לתורה דכתיב ומבני יששכר יודעי כו', ושם כתבנו במקומו טעם צודק כי אמרו רבותינו ז"ל אמר רבי אליעזר וישכב עמה בלילה הוא מלמד שהקב"ה סיעו באותו לילה. ומאמרו באותו לילה יורה כי היה שייכות לאותו לילה בדבר ההוא שיזכה לתורה, אך הוא מה שכתבנו שם כי הלילה ההוא היה ליל שבועות, כי על כן נאמר שם שהיה בימי קציר חטים שהוא זמן שבועות. ויורה זה מאמר מדרש רות אמר רשב"ן כל מקום שנאמר קציר שעורים בקצירת העומר הכתוב מדבר, קציר חטים בשתי הלחם הכתוב מדבר. וראיה זו שכחנו מלכותבה במקומה: (עכ"ל שם) (ובזה נתיישב קושיא י. למה הודיענו התורה שהליכת ראובן היתה בימי קציר חטים?)

ובזה מצאתי ראיתי טוב טעם אל מאמר רחל באומרה לכן ישכב עמך:

מה ההטבה הגדולה הזאת האם יחסר ללאה לילה אחרת?

אך דבר גדול דברה לה לכן ישכב עמך הלילה כי בכל מקום אומר 'הלילה הזה' כד"א הוא הלילה הזה לה', וכאן אין אומר 'הזה', לרמזו, ישכב עמך הלילה עצמו, הוא זכות הלילה, שהוא ליל רצון של מתן תורה.

ועל כן יצא יששכר שכל תורת ישראל היה בשבטו. (ובזה נתיישב קושיא ט. מה זה היה, שזכה הנוול בלילה ההיא לתורה? ומה גם לאומרם שהיתה שכינה שם, שעל כן נאמר בלילה הוא ולא נאמר בלילה ההוא, שהוא כד"א אני והוא, ומה נשתנית הולדה זו מכל השאר? וגם לפי הפשט נשים לב חסרון הה"א, שלא נאמר ההוא.)

וזהו אומרו בן חמישי לרמזו אל חמשה חומשי תורה. (ובזה נתיישב קושיא ז. בן חמישי, מה שלא אמר כן ביהודה רביעי ולא בלוי שלישי ולא בשמעון שני ולא בראובן ראשון.)

ועל כן לא תאשם חלילה בצאתה לקראתו כאחת הריקות לומר אלי תבא וישכרה אותו שנראה ח"ו כדאי בזיון (ובזה נתיישב קושיא ד. הלא כמו זר נחשב צאת לאה לקראתו לאמר אלי תבא כי שכור שכרתיך.)

נמצאו כי ארבעה דברים כיוונה לאה לעשות במעשה הזה השלשה שהזכרנו והרביעי הזה:

והנה השלשה סיפרה לבעלה,

אחד באומרה אלי תבא והוא כעובדא דרבן שמעון בן יוחאי שהזכרנו.

והשני שהוא על שכר שנתנה שפחתה לאישה באומרה נתן אלהים שכרי אשר נתתי שפחתי כו'. אמרה כי שכר שכרתיך כי מלת שכר מיותרת אך היא על שכר נתתה שפחתה לאישה. (ובזה נתיישב קושיא ה. שכר מיותרת והיה לו לומר כי שכרתיך וכו'.)

וגם שכרתיך כו' שהוא השלישי, שמורה, שגעלה בהכנה טבעית, וזה שכרתיך בדודאי כו' כי טוב לי זכרתיך בהשגחה מהדודאים.

והרביעית, אמרה תורה, באומרה וישכב עמה בלילה הוא כי אותו הלילה עת רצון הוא ליל מתן תורה.

וכן שני תיבות אלו בלילה הוא עולים במספר קטן כ"ו כמספר בליל שבועות עם כללות השתי תיבות וחג שבועות הוא חסר בפרשת כי תשא ולא נזכר מלא כי אם במשנה תורה.

והנה כל הרואה ענין לאה, הנה לא ייטב בעיניו שתצא אשה לקראת אישה בבואו מן השדה לאמר לו כי שכרה אותו שנראה חלילה כמנהג אשר לא טובות, על כן הוא אומר וישמע אלהים אל לאה שהבין דרכה כי לשם שמים כיוונה ככל הכתוב, כד"א שמענו אדוני (לי) הבנה. ובזה נתיישב באופן ב' קושיא ו. וישמע אלהים אל לאה היכן התפללה שישמע אליה?)

על כן נתן לה הריון בן צדיק בעל תורת ה' וזהו בן חמישי כמו שרמזנו מחמשה חומשי תורה.

ותאמר לאה נתן אלהים שכרי על טוב כוונתי, כי אין להרהר עלי אולי לחיבת ביאה כוונתי לשכרו הלילה ההוא, כי הנה נתתי שפחתי לאישי ואילו הייתי רדופה אחרי זאת למה נתתי שפחתי לאישי למעט עונתי, אך אין זה רק לכוונת השיג כתר תורה, ותקרא שמו יששכר בשתי שינין שהוא על כוונתה על תורה, וזהו יש שכר שהוא על אוהבי התורה הוא שבט יששכר, שהוא כי התורה אומרת על לומדיה ואוהביה, להנחיל אוהבי יש, הם י"ש עולמות, ולהיות עיקר אוהבי מיישכר קראה שמו יששכר כי יש הוא השכר שלו. (ובזה נתיישב קושיא ח. נתן אלהים שכרי כו' ותקרא שמו יששכר, למה לא רמזה על ששכרה את אישה?) וענין זה סתום אצלנו על פסוק דודי צפנתי לך: